

NÄKÖKULMIA KAUPUNKIEN SOSIAALISEEN KESTÄVYYTEEN

KUNTA-
LIITTO

KAUPUNKIIN!

Näkökulmia kaupunkien sosiaaliseen kestävyYTEEN

Kestävän kehityksen kunta turvaa nykyisille ja tuleville asukkaille hyvän elämisen mahdollisuudet. Sosiaalisen kestävyYden ytimenä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuus, joita kunnat toteuttavat omassa toiminnassaan. Sosiaalisesti kestävässä kunnassa panostetaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisyyn ja eriarvoisuuden kaventamiseen muun muassa ennaltaehkäisevien palvelujen avulla.

Miten sosiaalinen kestävyys sitten näkyy kaupunkien toiminnassa? Osana [Kaupunkiin-projektia](#) Kuntaliitto on koonnut tähän Kuntaliiton ja kaupunkien asiantuntijoiden esiin nostamia erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja aiheeseen. Tässä sosiaalista kestävyYttä lähestytään muun muassa maahanmuuton ja onnistuneen integroitumisen, kaupunkien turvallisuuden ja varautumisen, varhaiskasvatuksen, ammatillisen koulutuksen, kaupunkisuunnittelun ja osallisuuden teemojen kautta.

Sosiaalinen kestävyys on osa YK:n Agenda 2030 -tavoitteita. Sen tavoitteena on vähentää ihmisten välistä eriarvoisuutta, turvata perusoikeuksien toteutuminen, riittävä toimeentulo, koulutus ja terveydenhuolto.

Sisältö

Kaupunkien osaamiskeskukset toimijoina	4
Segregaatio ja syrjäytyminen kaupunkien turvallisuuden riskeinä	6
Kaupunkien kahdet kasvot – kuinka mitata alueellista eriytymistä kaupunkien sisällä	10
Varhaiskasvatus ja sosiaalinen kestävyys	13
Esikaupunki uudistuu – kohtaamisia Tikkurilassa	15
Ammatillinen koulutus avaa ovet tulevaisuuteen	18
Olisiko laaja-alaisessa hyvinvointityössä vielä käyttämätöntä potentiaalia?	22
Sosiaalinen kestävyys kaupungeissa osallisuuden näkökulmasta	25
Mitä sosiaalisen kestävyuden haasteita on kunnissa osallisuuden ja demokratian näkökulmasta?	28
Sosiaalinen kestävyys ja oikeus osallistua omaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon	31
Sosiaalisesti kestävää kaupunkisuunnittelua	34

Kaupunkien osaamiskeskukset toimijoina

Anu Wikman-Immonen & Erja Horttanainen, Suomen Kuntaliitto

Kaupunkien kotouttamistoimilla on ratkaiseva merkitys maahanmuuttajien integroimisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutuminen on laaja-alaisena prosessi, johon sisältyy kielitaidon lisäksi työllistyminen, asuminen ja vapaa-aika, osallisuus, syrjimättömyys, oikeus koulutukseen sekä sosiaali- ja terveyspalvelut. Kotouttamiseen suunnatut resurssi tuovat myöhemmin säästöjä toimeentulo- ja työllisyysmenoissa sekä syrjäytymisen hoidossa. Maahanmuuttajien kaikenlainen osallisuus yhteiskunnassa vahvistaa kaupunkien sosiaalista kestävyttä. Osaava työvoima tukee kaupunkien elinvoimaa.

Kaupungit ovat erilaisia niin väestörakenteen kuin maahanmuuttotilanteidenkin osalta. Maahanmuutto keskittyy suuriin kaupunkeihin ja kasvukeskuksiin. Suurissa kaupungeissa eri väestöryhmien välisten suhteiden säilyminen hyvinä edellyttää, että kaupunginosat ja asuinalueet eivät eriydy liikaa. Joidenkin kaupunkien tavoitteena on palkata maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä väestösuhteen osuuden verran parantamaan kaupungin palveluosaamista. Myös muille kaupungeille maahanmuutto voi olla mahdollisuus vahvistaa väestöpohjaa ja toimintaedellytyksiä.

On tärkeää kehittää eri viranomaisten yhteistyötä yli sektorirajojen sekä yhteistyötä oppilaitosten, kolmannen sektorin toimijoiden, palveluntuottajien ja työnantajien kanssa maahanmuuttajien kestävä kotoutumisen, osallisuuden ja työllistymisen sekä hyvien väestösuhteiden edistämiseksi. Kaupunkien osaamiskeskukset ovat asiakaslähtöinen, monialainen ja tehokas väline maahanmuuttajapalvelujen järjestämiseen.

Monissa kaupungeissa kotouttamisen osaamiskeskustoiminta yhdistää uudella tavalla monialaisesti maahanmuuttajan kotoutumisen alkuvaiheen palvelut: osaamisen tunnistamisen, kielikoulutuksen, muun koulutuksen ja työllistymisen tuen sekä henkilökohtaisen ohjauksen. Tavoitteena on antaa tietoa suomalaisesta työelämästä ja koulutusrakenteesta sekä edistää ammatillista osaamista ja työelämävalmiuksia. Monissa kaupungeissa osaamiskeskus tekee tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten, yritysten ja järjestöjen kanssa.

Osaamiskeskustoiminta on hyvä esimerkki toimialoja ja siiloja ylittävästä yhteistyöstä. Yksilötasolla monen maahanmuuttajan polku kohti työelämää ei ole helppo eri vaatimusten ja tukijärjestelmien viidakossa. Osaamiskeskuksessa tuetaan yksilötasolla eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Olen myös iloinen siitä, että oman kaupunkini Vantaan osaamiskeskus tukee ja kehittää myös kotona lapsiaan hoitavien polkua kohti työelämää mm. Vanhemmat mukaan -hankkeen avulla. Juuri tämä on sosiaalisesti kestävä, että saamme kaikkien osaamisen mukaan suomalaiseen työelämään.

Hannele Lautiola, monikulttuuriasiain päällikkö, Vantaan kaupunki

Segregaatio ja syrjäytyminen kaupunkien turvallisuuden riskeinä

Ari Korhonen, Suomen Kuntaliitto

Segregaatio sekä syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kasautuminen ovat kaupunkien turvallisuuden ja varautumisen näkökulmasta riskitekijä. Riskin konkreettisia ilmentymiä on nähty Euroopan suurten kaupunkien lähiöiden kehityksessä. Ilmiöiden suhteen ei kuitenkaan olla voimattomia. Turvallisuuden näkökulma tulisikin ottaa huomioon integraatiossa, asuttamisessa, kaupunkisuunnittelussa, palveluissa sekä asukkaiden ja viranomaisten yhteistoiminnassa lähiöiden kehitykseen vaikuttaessa.

EU:n sisäministerien marraskuussa 2020 tekemän kannanoton mukaan väkivaltaisten ääriliikkeiden nousu Euroopassa on liitetty etenkin integraation epäonnistumiseen. Epäonnistuminen näkyy konkreettisimmin lähiöissä, jotka alkavat eristäytyä omiksi alueikseen kaupunkirakenteissa niin fyysisesti kuin henkisesti. Radikalisoitumisen riskit ovat sisäisen turvallisuuden riskejä, jotka pahimmillaan ilmenevät suunnitelmallisina terroristisina tekoina.

Syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kasautuminen aiheuttavat radikalisoitumisen ohella myös muunlaisia turvallisuusriskejä. Syrjäytyminen ja huono-osaisuus luovat rikollisuudelle kasvualustan. Rikollisuus realisoituu paitsi tekoina myös turvallisuuden tunteen laskuna. Pelko joutua rikoksen uhriksi kasvaa. Tämä puolestaan ruokkii kierrettä, joka entisestään lisää pahamaineisten alueiden eristäytymistä muusta yhteiskunnasta.

Pakolaisuus ja maahanmuutto keskittyvät usein kaupungeissa alueille, joissa on valmis potentiaali eristäytymiseen ja huono-osaisuuden kasautumiseen. Tämä lisää henkistä kuilua alueiden välillä ja kärjistää alueen huonoa kehitystä. Viimeaikaisen kehityksen valossa myös mielipideilmasto on kiristynyt ja poliittinen retoriikka vihamielistynyt. Viimeisen vuosikymmenen aikana on tehty useita viharikoksia (kiihottaminen kansanryhmää vastaan, poliittisia motiiveja sisältänyt murhanyritys) ja vainoaminen etenkin sosiaalisessa mediassa on lisääntynyt. Vastakkainasettelu, jonka tausta on integraation epäonnistumisissa, on lisääntynyt ja saanut uusia muotoja. Voitaneen todeta, että epä-

onnistuneen integraation seurauksena syntyneet ilmiöt ja haitat eivät jää vain segregoituneiden alueiden sisälle, vaan alkavat vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja mielipiteisiin laajemminkin.

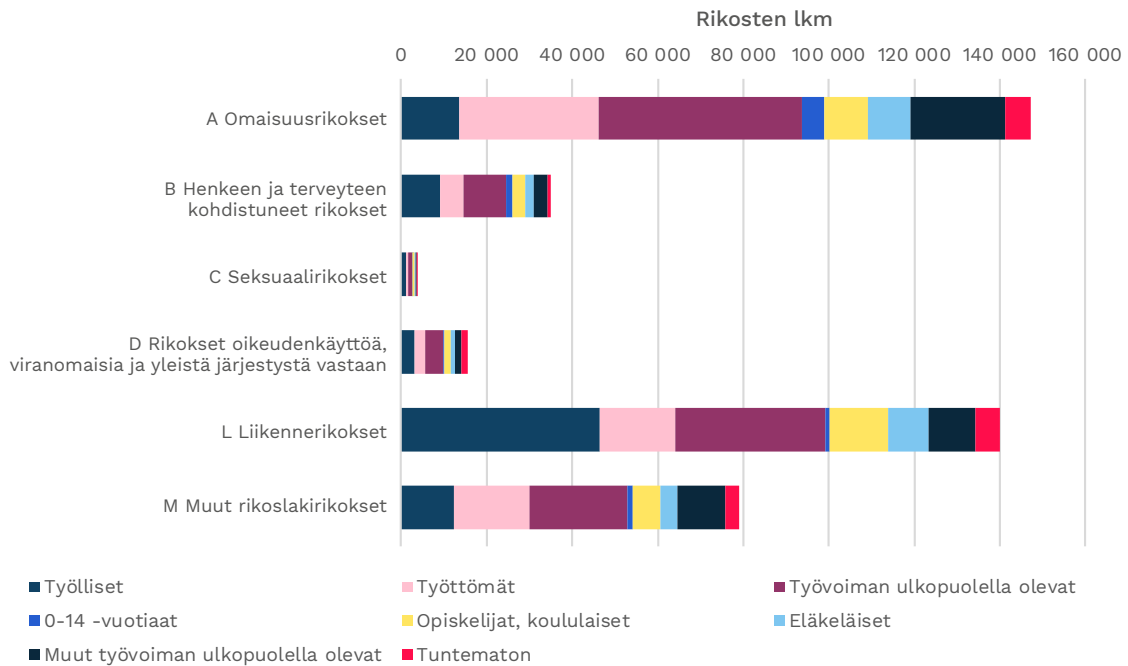
Turvallisuuden lisäämisen ja riskien ennaltaehkäisyn näkökulmasta segregoituvat alueet tarvitsevat vahvempaa ja resursseiltaan parempaa integraatiota. Tämä edellyttää suu-remppaa alueille kohdentuvaa palveluresurssia niin viranomaisilta kuin myös kaupungeilta. Palveluiden suunnittelussa on huomioitava kieli- ja kulttuurikysymykset. Myös päihdeongelmien ehkäisyyn ja nuorten jengiytymisen estämiseen tulisi sijoittaa resursseja.

Myös lähiympäristön viihtyvyyden parantamisella ja kaavoituksen keinoin on mahdollista ennaltaehkäistä syntyvää segregatiota. Hyvin valaistu ja viihtyisä, avoin lähiympäristö vähentää rikollisuutta. Myös yhteisöllisyyttä voidaan lisätä kohentamalla lähiympäristöä yhdessä alueen asukkaiden kanssa.

Kaavoituksessa tulee huomioida erilaisten asuntojen ja pienalueiden sijoittuminen. Usein segregoituvissa lähiöissä on tehty kaavoituksessa virheitä, kuten esimerkiksi alueen keskeisimpään paikkaan on kaavoitettu sokkeloista, korkeaa ja ulkoasultaan ankeaa kerrostaloaluetta, johon pahimmillaan sijoittuu mahdollisimman näkyville syrjäytynyttä tai etnisesti yksipuolista asukasainesta. Ulkopuolelta alueelle tuleva saa väärän mielikuvan koko alueen ominaispiirteistä. Mielikuvat ruokkivat epäluuloja ja voivat syventää alueen eristäytymiskehitystä. Toisaalta sokkeloisiksi ja ympäristöltään mielenkiinnottomiksi kaavoitetut alueet ruokkivat myös rikollisuutta alueen sisällä.

Turvallisuuskyselyt, turvallisuuskävelyt ja asukkaiden osallistaminen erilaisiin hankkeisiin, osallistuva budjetointi ja paikallisen vapaaehtoistoiminnan tukeminen (asukasyhdistykset, harrastusyhdistykset, paikallisten osallistuminen hankkeiden ohjausryhmiin), ovat hyväksi nähty tapa lisätä lähiöiden osallisuutta, lisätä yhteistoimintaa alueella ja hälventää eristäytymisen aiheuttamia mielikuvia ja pelkoja.

Varissuolla asuu noin 9 000 ihmistä ja alueella puhutaan yli 60 eri kieltä. Alueen väestöstä yli 50 prosenttia puhui äidinkielenään jotain muuta kuin suomea.

Selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyt sosioekonomisen taustan mukaan vuonna 2019.
Lähde: Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto.

Suomen suurilla kaupungeilla on tyypillisesti laaja keinovalikoima, jolla tähän monita-
hoiseen ja vaikeaan ilmiöön pyritään vaikuttamaan. Esimerkiksi Turussa tasapainoisel-
la asuntotuotannon määrällä ja laadulla pyritään kaupunkiseudulla demografisesti ja
sosioekonomisesti kestävään asukasrakenteeseen siten, että alueiden väliset erot ovat
nykyistä pienemmät. Käytännössä tämä huomioidaan mm. tontinluovutusten, asunto-
kannan purkavan uudistamisen sekä asukas- ja palvelupohjaa vahvistavan täydennysra-
kentamisen kautta.

Asukkaiden koettua hyvinvointia mittaavan kansallisen Finsote-tutkimuksen mu-
kaan alueelliset erot ovat Turussa edelleen merkittäviä, mutta erot ovat kaventuneet ja
turkulaiset kokevat asuinalueensa turvalliseksi. Positiivista kehitystä on tapahtunut
erityisesti Varissuo-Lausteen ja Pansio-Jyrkkälän alueilla monilla hyvinvointimittareil-
la mitattuna. Asuinalueilla on esimerkiksi käynnistetty osallistuva budjetointi ja lasten
kesä- ja syyslomatoiminta sekä lisätty asumisneuvontaa ja varhaiskasvatuksen ja pe-
rusopetuksen resurssia. Kuntalaisten kohtaamiseen on panostettu parantamalla Laus-
teen kirjurinaukion viihtyvyyttä ja rahoittamalla Me-talon toimintaa. Työtä tulee jatkaa
edelleen pitkäjänteisesti.

Maarit Luukkaa, kehittämispäällikkö, Turun kaupunki

Turvallisuuskyselyn perusteella Varissuon asukkaat kokevat lähtökohtaisesti oman asuinalueensa turvallisemmaksi kuin kaupungin keskustan tai muut asuinalueet. Häiriökäyttäytymistä ja rikoksia ei koeta samansuuruisena ongelmana kuin muualla. Tarkempaa pohdintaa voisi tehdä siitä, että johtuuko tämä asuinalueen vahvemmasta resilienssistä arjen turvallisuuden häiriötilanteisiin mm. juopuneiden häiriköintiin, koska kuitenkin asuinalueen turvattomiksi paikoiksi koetaan ostoskeskukset, kauppojen lähiympäristö ja puistot.

Tämä poikkeaa osittain muista asuinalueista, joissa kauppojen lähiympäristön lisäksi turvattomuutta aiheuttaa ensisijaisesti liikenneturvallisuuteen liittyvät asiat, kuten risteykset ja suojatiet. Alueen asukkaat kokevat, että kaupungin tärkein ongelma on poliisin palvelutason heikkeneminen. Varissuo on kuitenkin Turun ainoa alue, johon on kohdennettu oma ns. korttelipoliisi.

Verrattuna Turkuun kokonaisuutena, koronan vaikutuksissa on nähtävissä, että sosiaaliset suhteet ovat alueella kärsineet erittäin paljon (+15 %-yks.). Lisäksi taloudellinen tilanne koettiin myös heikentyneet enemmän (+10 %-yks.) kuin muualla.

Jani Voutilainen, projektipäällikkö, Turun kaupunki

Kaupunkien kahdet kasvot - kuinka mitata alueellista eriytymistä kaupunkien sisällä

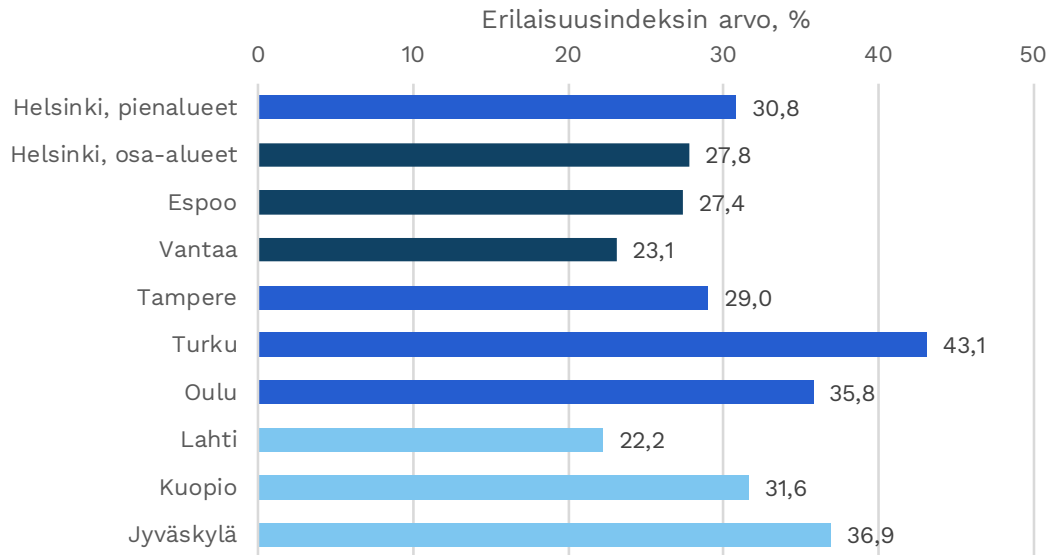
Hanne Lindqvist, Suomen Kuntaliitto

Kaupungeilla menee usealla hyvinvointia ja elinvoimaisuutta kuvaavalla mittarilla mitattuna hyvin. Niihin keskittyvät monet taloudellista, tieteellistä ja sosiaalista menestystä kuvaavat tekijät kuten työpaikat, korkeasti koulutettu väestö sekä innovaatio- ja tutkimustoiminta. Kaupunkien asema elinvoiman vetureina perustuu niiden asukkaisiin ja asukkaiden välisiin kohtaamisiin. Tarpeeksi suuri väestömassa tarjoaa edellytykset vaurautta luovalle liiketoiminnalle ja kattavalle palveluverkolle, luo mittakaavaetuja sekä edesauttaa uusien innovaatioiden syntymistä.

Samalla kun kansallisella tasolla tarkasteltuna kaupungit sijoittuvat menestystä, elinvoimaa ja hyvinvointia kuvaavien mittausten kärkeen, on kuitenkin tiedostettu, että kaupunkien sisällä kehitys ei ole tasaista, vaan eri alueiden välillä on osin huomattaviakin eroja. Kuten hyvinvoinnilla, myös huono-osaisuudella on taipumus kasaantua. Tiettyyn pisteeseen asti kaupungin osa-alueiden erilaistuminen on luonnollinen kaupunkikehitykseen kuuluva ilmiö, jota voidaan pitää positiivisena, omaleimaisuutta lisäävänä ja kaupunkikuva elävöittäväenä piirteenä. Asuinalueiden sosiaalisesti haitallisesta eriytymiskehityksestä, segregaatiosta, sen sijaan puhutaan silloin, kun sosioekonomisesti, demografisesti tai etnisesti erilaiset väestöryhmät eriytyvät toisistaan niin, että eriytyminen haittaa alueiden tasapainoista kehitystä ja voi johtaa yhteiskunnallisiin ongelmiin (ks. esim. Tampereen kaupungin (2018) julkaisema Segregaation ennaltaehkäisyn työkalupakki).

Mitä sitten mittaamme, kun mittaamme segregaatiota? Tyypillisiä tarkasteltavia asioita ovat sosioekonomiset muuttujat; esimerkiksi pienituloiset, matalasti koulutetut ja työttömät. Näistä voidaan tehdä summamuuttujia, jolloin saadaan laajempi käsitys sosioekonomisen huono-osaisuuden ja köyhyyden keskittymisestä. Usein segregaatioon liitetään myös etnisuus ja tutkitaan eri etnisten ryhmien ja kielivähemmistöjen eriytymistä valtaväestöstä.

Segregaation tunnistamisen ja segregaatiokehityksen seurannan tueksi on kehitetty erilaisia mittareita, joilla ilmiötä pyritään havainnollistamaan. Yksi paljon käytetty mittari on niin sanottu erilaisuusindeksi (*dissimilarity index*), joka kuvaa väestöryhmien välistä alueellista eriytymistä tietyllä alueella, esimerkiksi kaupungin sisällä. Indeksien arvo voi vaihdella välillä 0–1 (0–100 %); mitä suurempi arvo on, sitä voimakkaampaa on segregaatio.

Lähde: Hirvonen (2019): Asumisen etninen eriytyminen Helsingissä ja muualla. *Kvartti 4/2019*.

Erilaisuusindeksillä havainnollistettuna vieraskielisten eriytyminen kotimaankielisistä Suomen yhdeksässä suurimmassa kaupungissa vuonna 2019. Palkin väri kuvaa osa-alueen keskimääräistä asukaslukua. Samanväriset palkit ovat keskenään parhaiten vertailukelpoisia. Lähde: Hirvonen 2019. Asumisen etninen eriytyminen Helsingissä ja muualla. *Kvartti 4/2019*.

Segregaation mittaamista voidaan lähestyä kahdesta näkökulmasta; yhtäältä tarkastella jonkin tietyn väestöryhmän eriytymistä koko tarkastelualueella (usein kaupunki) tai toisaalta seurata, millaisia muutoksia tietyn osa-alueen (esim. kaupunginosa) väestörakenteessa tapahtuu. Esimerkiksi Helsingissä on havaittu, että lähestymistavan valinnalla on vaikutusta etenkin etnisen segregaation mittaamisessa ja tämän vuoksi olisikin hyvä valita segregaation seurantaan useampia kuin yksi näkökulma tai mittari (ks. tarkemmin esim. *Kvartti 1/2018* sekä Katja Vilkama (2011) Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat?).

Segregaation mittaaminen Helsingin seudulla

Osana Helsingin seudun MAL-suunnitelmatyötä on pohdittu erilaisia segregaation mittaamisen mahdollisuuksia. Mittaamisen tarve lähtee siitä, että MAL-suunnittelulle on asetettu tavoite hillitä alueellista eriytymistä seudulla. Monella Helsingin seudun kunnalla on omat alueellisen eriytymisen mittarinsa, ja niitä on nimetty mm. hyvinvointi-indeksiksi, sosioekonomiseksi indeksiksi tai paketiksi sosioekonomisia indikaattoreita. Indikaattorit saattavat poiketa toisistaan, mutta useimmiten ne käsittävät tulotason, työllisyyden ja koulutustason.

Helsingin seudun MAL-suunnitelman edellisellä kierroksella segregaatiotarkastelut olivat osa Asumisen ilmiöt -selvitystä (2018). Silloin päädyttiin tarkastelemaan alueiden eriytymiskehitystä kahden muuttujan, tulotason ja työllisyyden kautta. Mittareiksi valikoituivat erilaisuusindeksi sekä yhdistelmäindikaattorista laaditut karttatarkastelut. Erilaisuusindeksi laskettiin tulotasosta (alin vs. ylin tuloluokka) sekä työvoimasta (työttömät vs. työlliset), ja alueyksikkönä olivat 250 x 250 metrin ruudut Helsingin seudulla. Erilaisuusindeksin mukaan alueiden välinen eriytyminen oli tulotason ja työllisyyden suhteen melko maltillista Helsingin seudulla. Tulotason suhteen eriytyminen oli kahdesta muuttujasta vahvempaa. Karttatarkasteluissa puolestaan kuvattiin alueiden välistä suhteellista eroa Helsingin seudun sisällä. Muuttujina karttojen yhdistelmäindikaattorissa olivat työttömyysaste ja talouksien mediaanitulot.

Segregaatiotarkastelut on tarkoitus päivittää nyt käynnistyneen uuden MAL-suunnitelmakierroksen myötä. Tällä kertaa tarkasteluihin otetaan tulotason ja työllisyyden lisäksi mukaan myös koulutustaso. Tärkeää on itse mittareiden lisäksi niiden ympärillä käytävä keskustelu ja ymmärryksen lisääminen. Segregaatio on monisyinen ilmiö, joten sen puristaminen vain yhteen mittariin on lähes mahdotonta.

Lue lisää [Asumisen ilmiöt](https://www.hsy.fi/globalassets/ilmanlaatu-ja-ilmasto/tiedostot/asumisen_ilmiot_09102018.pdf) -työstä (HSY): https://www.hsy.fi/globalassets/ilmanlaatu-ja-ilmasto/tiedostot/asumisen_ilmiot_09102018.pdf

Anna-Maria Kotala, seututietoasiantuntija, HSY

Varhaiskasvatus ja sosiaalinen kestävyys

Jarkko Lahtinen, Suomen Kuntaliitto & Elli Rasimus, Tampereen kaupunki

Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus saada varhaiskasvatusta. Mitään velvoitetta osallistumiseen ei kuitenkaan ole. Lapsen huoltajat päättävät lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Kunnat voivat toteuttaa varhaiskasvatusta päiväkodeissa, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. Päiväkotitoimintaan ja perhepäivähoitoon osallistuu yli 76 % alle kouluikäisistä lapsista. Sen lisäksi suurin osa muista lapsista osallistuu johonkin muuhun ryhmämuotoiseen kerho- tai vastaavaan eri tahojen toteuttamaan toimintaan.

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohja lapsen myöhemmälle elämälle ja oppimiselle. Laadukas varhaiskasvatus on tietoista panostusta tulevaisuuden tekijöihin ja on tutkitusti tehokas tapa tasoittaa lasten perhetaustasta johtuvia oppimis- ja hyvinvointieroja. Varhaiskasvatuksen osallistumisen osalta on todettu, että siitä hyötyisivät erityisesti lapset, joiden huoltajien elämäntilanne on haasteellinen ja ongelmallinen. Toisaalta tiedetään, että juuri näiden saaminen varhaiskasvatukseen pariin on haasteellista. Osin lapsen kotona olemista tässä tilanteessa tukee saatu kotihoidontuki.

Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta tulisi tulevaisuudessa kiinnittää huomiota siihen, miten tavoitetaan erityisesti ne lapset, joille varhaiskasvatukseen osallistuminen olisi hyödyllistä. Näiltä osin kaupungeissa tehdään jo palveluohjausta, mutta yhteistyötä esimerkiksi neuvolatoiminnan osalta tulee vielä kehittää.

Kotihoidon tuen ja sen käyttämisen osalta tilanne on ongelmallisempi. Tuki toimii osittain myös perheiden taloudellisena tukimuotona, vaikka lähtökohtaisesti kyse on tuesta lapsen hoitamiseksi kotona. Valtakunnallisesti tulisi ratkaista, miten lapsen varhaiskasvatukseen osallistuminen ei aiheuta perheille sellaista taloudellisen tilanteen heikkene- mistä, että kotihoidon tukea pidettäisiin esteenä varhaiskasvatukseen osallistumiselle. Kotihoidontuen kuntalisää maksetaan tällä hetkellä 55 kunnassa (Kuntaliiton kysely 2020) ja siltä osin ratkaisun avain on kunnalla itsellään.

Varhaiskasvatuksessa on myös kokeiltu ja edelleen kokeillaan osin maksutonta varhaiskasvatusta viisivuotiaiden lasten osalta. Muutamassa pienessä kunnassa on päätetty toteuttaa varhaiskasvatusta kokonaan maksuttomana.

Valtakunnallisesti vanhemmuuden tukemiseksi ja perheiden hyvinvointierojen kaventamiseksi jalkautetaan ja toteutetaan perhekeskustoimintamallia, jonka tavoitteena on luoda vanhemmille matalan kynnyksen palveluja huomioiden asuinalueiden profiloituneet tarpeet.

Lisäksi kunnissa tehdään uusia kokeiluja palveluohjauksen osalta. Esimerkiksi Tampereen varhaiskasvatuksessa on uutena toimintamuotona otettu käyttöön vuonna 2019 jokaisella palvelualueella varhaiskasvatuksen ohjaajatehtävä. Tavoitteena on luoda vanhemmille palvelukanava tai -yhteyshenkilö, jonka puoleen voi kääntyä sekä lapseen että perheeseen liittyvissä asioissa. Ohjaaja etsii tietoa eri palveluista perheen tarpeen mukaan ja auttaa löytämään tukea, josta perhe omassa tilanteessaan hyötyisi eniten. Perheiden tarpeet ovat liittyneet usein vertaistukitarpeisiin, kuten eroryhmiin, peliriippuvuuksiin, perheväkivaltaan, mielenterveysasioihin, päihdeongelmat jne. Sosiaalisen kestävyysnäkökulmasta tarkoituksena on oikea-aikaisilla palveluilla tukea perheiden ja sitä kautta myös lasten kokonais hyvinvointia.

Tampereella toteutetaan Lupa harrastaa – lupa liikkua -ohjelmaa, jossa lapsille ja nuorille tarjotaan tasavertaisia mahdollisuuksia eri toimintoihin riippumatta sosioekonomisista lähtökohdista. Varhaiskasvatuksessa luodaan tietoisesti yhdessä kulttuuri- ja liikuntapalvelujen kanssa kaikille lapsille monipuolisia mahdollisuuksia kulttuurikasvatuksen kokeiluun ja osallisuuteen. Esimerkkinä tästä Pienten lasten taidekaari -hanke. Tämän kaiken tavoitteena on vähentää eriarvoisuutta hyvinvoinnissa, terveydessä ja osallisuudessa.

Esikaupunki uudistuu – kohtaamisia Tikkurilassa

Laura Hassi, Suomen Kuntaliitto & Johanna Palomäki, Espoon kaupunki

Lähiöiksi rakennetut kaupunginosat monimuotoistuvat liikenteen, palveluiden ja työpaikkojen lisääntyessä. Metropolin levittää urbaania kävelykaupunkia satelliitteina perinteiseen esikaupunkiin.

”Kontulan keskustan uusiminen on käynnistymässä”. ”Itäkeskus luo nahkansa käveltävänä kaupunkina”. ”Helsinkiin syntyy 50 000 asukkaan radanvarsikaupunki – tältä Malmin keskusta voisi näyttää tulevaisuudessa”. Syksyn uutisotsikot kertovat, miten Helsinki kehittää esikaupunginosiaan. Vantaalla sama myllerrys on ollut meneillään jo lähes vuosikymmenen ajan. Vastaavaa kehitystä on helppo löytää myös Espoosta.

Kun rahoittajat ja sijoittajat uskovat kehityspotentiaaliin, muutos on nopeaa. Viime vuoden 2,5 prosentin väestönkasvu Vantaalla on maan huippua ja tukee tarinaa. Yksi metropolin hätkähdyttävimmistä muutoksista toteutuukin Tikkurilassa.

Tikkurila on menestystarina monella mittarilla, ja siksi sen avulla on rakentavaa keskustella kehittyvien kaupunkikeskusten tulevaisuudesta. Paitsi asuinympäristönä, Tikkurila on muuttunut toiminnallisena ja elämyksellisenä kaupunkina.

Yksittäisillä suunnitteluratkaisuilla on kerrannaisvaikutuksia, jotka voi tunnistaa arjessa, kun käyttää paikallisia palveluja – tai kun havahtuu siihen, että tuttu palvelu on poistunut kulmilta. Lähipalvelu on luksusta, tietää pyöräkorjaamo tai muuta arkista erityispalvelua etsivä asukas. Ja ilmasto kiittää, kun pyörähuolto löytyy kävelyvyöhykkeeltä sen sijaan, että sinne on autoiltava.

Kaupungille ominaista katuelämää ei synny ilman kaupunkikulttuuria, jota ei synny ilman toimeliasta paikallistaloutta, monenlaista toimijuutta ja kerroksisuutta.

Yksipuolistaako nopea kaupunkirakentaminen palvelutarjontaa?

Miten kaupan ja palvelujen paikallinen tarjonta muuttuu, miten toivoisimme sen muuttuvan ja miten osaisimme ennakoida palvelujen tulevaisuutta? Ennen purkavaa uusrakentamista Tikkurilan vanhempi kiinteistökanta tarjosi liiketilaa yrittäjille, joista osa on väistynyt uusien tulijoiden tieltä.

Myös rakennustyypillä on vaikutuksensa. Osa palvelusta – kuten vaikkapa pyöräkorjaamo tai kuntosali – toimii hyvin syvärunkoisessa rakennuksessa, mutta kapea – vaikkapa kahvilayrittäjiä palveleva – liiketila ei edellytyksiä vastaavalla tavalla tarjoa.

Suunnitteluratkaisujen vaikutusketjut taloudelliseen toimeliaisuuteen ovat osin ennakoitavissa, mutta nopea rakentaminen ei kannusta niiden arviointiin. Helposti myös unohtuu, että kaupunkikeskustat generoivat taloudellista toimeliaisuutta. Tätä fiksu rakennettu ympäristö tukee osaltaan.

Suunnittelemeko liian valmiiksi?

Tikkurilaa kuten muitakin nopeasti kasvavia kaupunginosia rakennetaan mieluusti valmiiksi. Rakennetaan kerralla ja paljon. Kestääkö tulos aikaa tilanteessa, jossa *kaupan murros on käynnissä, ja kaupan rakenne vasta hahmottumassa*. Tarjoavatko liiketilamme liikkumavaraa vaikkapa 20–30 vuotta eteenpäin?

Purkamisen hallittu ajoittaminen – myös purkamisen viivyttäminen – voi joissakin tilanteissa olla kaupunkitalouden kannalta parempi ratkaisu kuin nopea purkava uusrakentaminen. Purkamisen välttämiseen on totuttu liittämään vain esteettiset ja kulttuurihistorialliset, pehmeiltä tuntuvat arvot, rakennussuojelun nimissä. Monipuoliseen kaupunkiin kuuluvat myös monipuoliset rakennukset. Silloin löytyy eri-ikäisiä, monen kokoisia ja vaihtelevan hintaisia liiketiloja erilaisten yritysten tarpeisiin.

Kannattaisiko osaa liikekiinteistöistä houkutella pysymään paikallaan vähän pidempään, ja jos, niin millä keinoin?

Kenelle teemme tilaa?

Segregoitumisen ehkäisyn kannalta kiinteistö- ja liiketiloilla on tärkeä merkitys. Yritystoiminta on maahanmuuttajille keino työllistyä ja työllistää. Osa maahanmuuttajista pyrkii pärjäämään ja menestymään yrittäjinä, mikä on resurssi metropolin kehittyville kaupunkikeskuksille.

Investoimalla uudistetaan kiinteistökantaa, mutta myös nostetaan maan arvoa, millä työnnetään yksi paikallistalouden kerros pois kehityksen nimissä?

Toimialojen monipuolisuus näkyy katukuvassa, jonka elävyyttä asukkaana arvostamme. Myös väliaikainen kaupunkitilojen käyttö on saanut kekseliäät liikkeelle, ja on omiaan monipuolistamaan kaupunkikulttuuria. Usein se kytkeytyy paikalliseen kansalaistoimintaan, ja näin paikalliseen arkeen ja elämänmenoon.

Kiinteistökannan monipuolisuus luo edellytyksiä myös *aloitteleville yrityksille ja nuorille yrittäjille*, start-upeille ja innovatiivisille hankkeille, siis juuri niille, joiden liiketoiminta käynnistyy yrittäjien havaitessa uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia vanhojen rakenteiden purkautuessa.

Kaupunkikulttuuri ja kaupunkitalous ovat lantun kääntöpuolia. Kaupunkitalouden näkökulma on olennainen osa kaupunkikehittämistä myös rakennettua ympäristöä suunniteltaessa.

Ammatillinen koulutus avaa ovet tulevaisuuteen

Maarit Kallio-Savela, Suomen Kuntaliitto

Yhteiskunnallisessa keskustelussa korostuvat yhä voimakkaammin oikeat koulutusvalinnat, nopea valmistuminen ja työllistyminen. Tehokkuusajattelu on pikkuhiljaa ajettu sisään myös koulutuspolitiikkaan ja koulutusjärjestelmään. Korostetaan suoraa koulutusputkea ja nopeaa siirtymää työelämään. Samaan aikaan nuoret ovat yhä epävarmempia valinnoistaan ja niiden oikeellisuudesta. Toisaalta yhteiskunnan resursseja kohdennetaan yksilön ongelmien havaitsemiseen ja yksilön korjaamiseen yhteiskuntakelpoiseksi.

Yksilökeskeinen ja ongelmalähtöinen ajattelu saattaa leimata nuoren jo varhaisessa vaiheessa epäonnistujaksi ja väärin valintojen tekijäksi. Leimautuminen yhteiskunnan ongelmaksi vaikuttaa vahvasti nuoren minäkuvaansa. Nuoren identiteetti ja aivot kuitenkin kehittyvät murrosiässä ja aikuisuuden alkutaipaleella vielä voimakkaasti. Työelämässä olevan väestön koulutuksessa, jatkuvassa oppimisessä korostuu taas ajatus työelämän tarpeita vastaavasta lyhytkestoisesta osaamisen kehittämisestä, jolla täydennetään vain nuorena tehtyjä koulutusvalintoja.

Koulutuspoliittisessa keskustelussa taka-alalle ovat jääneet suomalaisen koulutusjärjestelmän mahdollistavat elementit myös valita uudelleen toisin. Nuoren elämässään tekemät valinnat, väärätkin, eivät ole lopullisia. Aina on mahdollisuus muuttaa suuntaa ja koulutusjärjestelmämme antaa tähän nykyisin yhä paremmat mahdollisuudet, jos ne vain riittävästi osataan tunnistaa ja käyttää hyväksi.

Ammatillinen tutkinto ja lukio antavat samat jatko-opintokelpoisuudet

Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuus on se, että siellä ei ole ns. pussiperiä. Niin lukio- kuin ammatillisen koulutuksen väylä antavat samat jatko-opintokelpoisuudet. Ammatillisessa koulutuksessa jatko-opintovalmiuksia voi vahvistaa esimerkiksi suorittamalla ammatillisen opintojen rinnalla lukio-opintoja.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat luoneet yhteistyössä ammattikorkeakoulujen kanssa ns. väyläopintoja. Väylä opintoja on tarjolla esimerkiksi Pohjois-Karjalassa, jossa Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä Riveria ja Karelia-ammattikorkeakoulu ovat luoneet sujuvan väylän jatko-opintoihin.

Joskus ammatillisen koulutuksen aikana opiskelu ei ole ollut nuoren pääasiallinen kiinnostuksen kohde. Jos ammatillinen tutkinto on kuitenkin suoritettu ja muodollinen jatko-opintokelpoisuus saavutettu, jatko-opintovalmiuksia voi vahvistaa esimerkiksi aikuiskurssien avulla.

Aiemmin hankittu osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan

Ammatillisessa koulutuksessa jokaisella koulutuksen aloittavalle opiskelijalle tehdään henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma. Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää ja tunnistaa opiskelijan aiemmin hankkima osaaminen. Tutkinnon osien edellyttämä ammattitaito ja osaaminen osoitetaan tekemällä käytännön työtehtäviä aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa.

Työpajat ovat tehneet pitkäjänteistä työtä työpajoilla hankitun osaamisen näkyväksi tekemiseksi ja osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi ammatillisen koulutuksen kautta. Työpajoilla hankittua osaamista tuodaan näkyväksi opinnollistamisen kautta.

Kotka-Hamina seudun koulutuskuntayhtymä EKAMI vastaa ammatillisen koulutuksen järjestämisen lisäksi myös alueen työpajojen, Rannikkopajojen järjestämisestä sekä etsivästä nuorisotyöstä. Yhteistyö ja palveluintegraatio ammatillisen koulutuksen, työpajojen ja etsivän nuorisotyön kesken mahdollistavat nuorelle yksilölliset polut kohti tulevaisuutta.

Ammatillinen koulutus elämää ei vain työelämää varten

Viime vuosien aikana ammatillisen koulutuksen tärkeimmäksi tehtäväksi on noussut julkisessa keskustelussa työelämän tarpeisiin vastaaminen ja nopea työllistyminen. Tämän onkin ammatillisen koulutuksen keskeinen tehtävä. Erityisesti nuorten koulutuksessa näkyvämmäksi tulisi tehdä myös ammatillisen koulutuksen ammattikasvatus ja -sivistystehtävä.

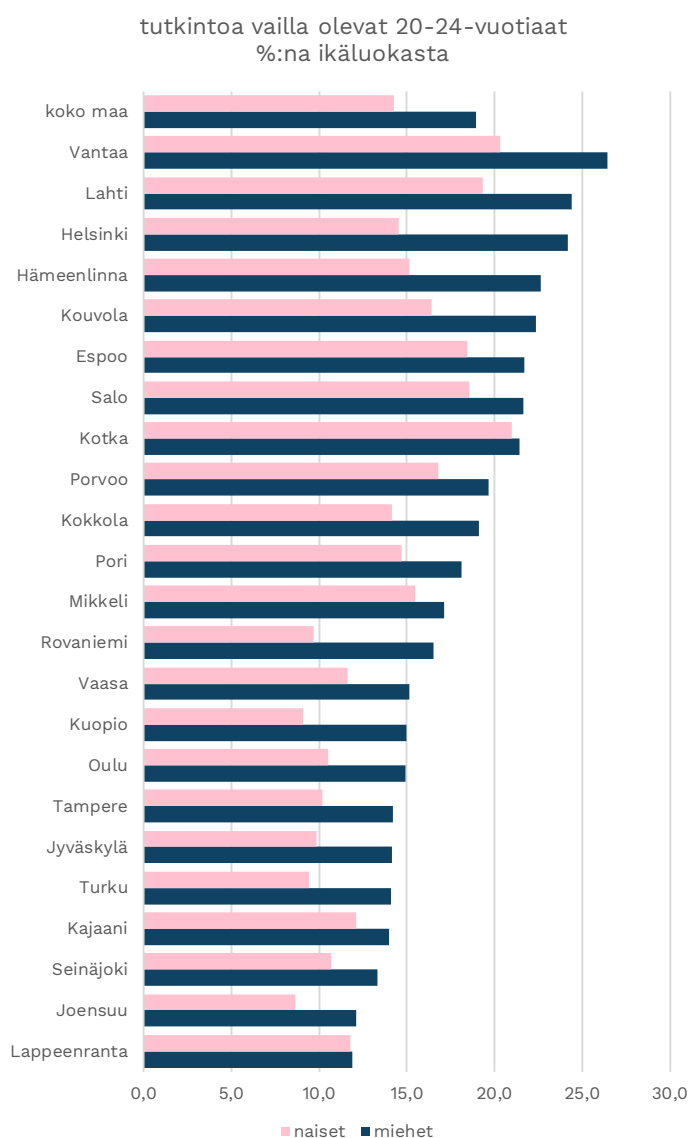
Ammatillisen koulutuksen lain mukaisesti ammatillisten tutkintojen ja ammatillisen koulutuksen tarkoitus on myös tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja.

Monimuoto-opiskelu korkeakouluissa

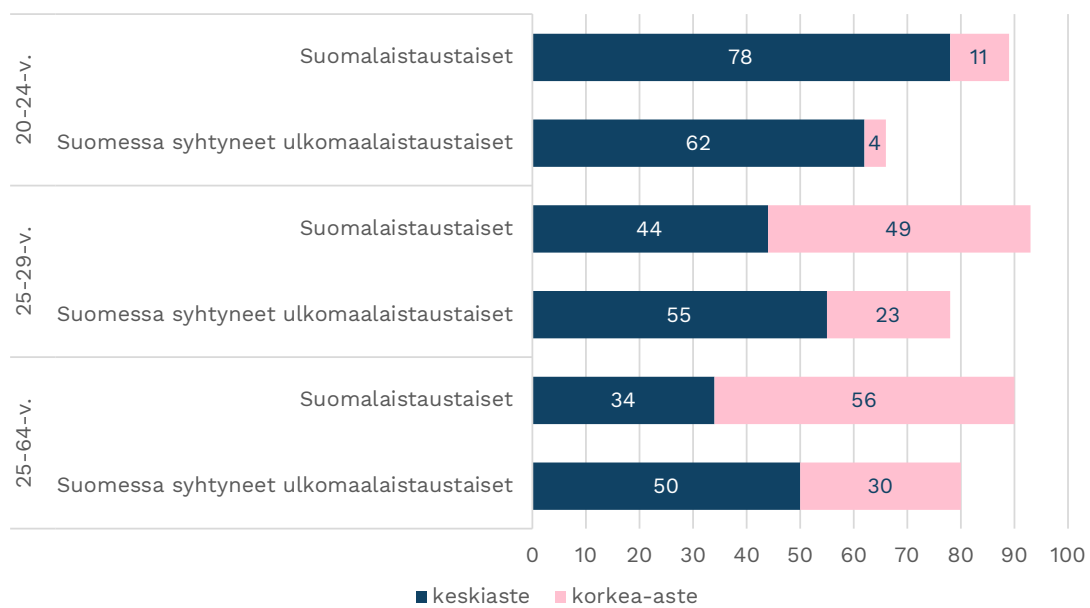
Korkeakoulut tarjoavat yhä enenevässä määrin monimuoto-opiskelua lähiopetuksessa, etäopetuksessa ja verkko-opintoina. Korona-kriisin myötä korkeakoulut ovat joutuneet kehittämään etäopetuksen käytäntöjä. Tulevaisuudessa monimuoto-opiskelun mahdollisuudet tulevat korkeakouluissa paranemaan. Tällöin myös työn ja opiskelun yhdistäminen onnistuu yhä paremmin.

Ongelmakeskeisyydestä kohti tulevaisuuden mahdollisuuksia

Sosiaalisen kestävyden ja segregaatiokehityksen ehkäisyssä yksilön ongelmien havaitsemisen ja puuttumisen kulttuurin rinnalle tulee luoda mahdollisuuksien kulttuuria. Nuoren elämän valinnat eivät ole lopullisia eikä niiden perusteella tule nuorta leimata epäonnistujaksi. Aina voi valita uudelleen toisenlaisen polun. Siihen koulutusjärjestelmämme erityisesti ammatillisen koulutuksen osalta luo oivat mahdollisuudet.

Vuonna 2019 17 % koko maan 20–24-vuotiaista oli jättänyt yhteiskunnan tarjoaman koulutusmahdollisuuden käyttämättä. Yhteensä 30 000 nuorta miestä ja 22 000 nuorta naista. Pk-seudulla (Hki, Espoo, Vantaa) yhteensä 15 000 tutkintoa vailla olevaa 20-24-vuotiasta.

**Toisen sukupolven ulkomaalaistaustaisten nuorten koulutustaso ei tavoita suomalais-
taustaisten koulutustasoa. Lähde: Väestön koulutus rakenne Helsingissä 2018. Hanna
Ahtiainen.**

Olisiko laaja-alaisessa hyvinvointityössä vielä käyttämätöntä potentiaalia?

Maria Salenius, Suomen Kuntaliitto

Aikamatkaillaan muutamien vuosien taakse. Jos verrataan tilannetta tähän hetkeen, huomataan että kaupungeissa on yhä vahvemmin löydetty eri toimialojen välinen yhteistyö ennaltaehkäisevässä laaja-alaisessa hyvinvoinnin edistämisen työssä. Kun aiemmin hyvinvoinnin edistäminen nähtiin ennen kaikkea terveyden edistämisen näkökulmasta, on nyt hyvinvoinnin ja terveyden, tuttavallisemmin ”hyten”, toimijoina tunnistettu vahvemmin eri toimialat. Kaupunkilaisten hyvinvointia kun edistää niin varhaiskasvatuksessa lapselle aamulla sanonut ystävälliset sanat ja hymy, kuntoradan toimiva valaistus, kaikkien nuorten saavutettavissa viihtyisät nuorisotilat kuin maksuttomat taide-elämykset ja lainattavissa oleva suosikkikirjailijan uusin dekkari. Toimialat turvaavat yhdessä hyvinvointia näissä lukuisissa arjen hetkissämme.

Mutta voisiko yhteistyötä laaja-alaisen hyvinvoinnin edistämisen ja sen tiedolla johtamisen eteen vielä vahvemmin valjastaa kaupunkien sosiaalisen kestävyuden veturiksi erityisesti eriarvoisuuden kaventamisen ja ylisukupolvisen huono-osaisuuden näkökulmasta? Laaja-alaista hyteä voidaan varmasti yhä edelleen kehittää ja sen roolia huono-osaisuuden ennaltaehkäisijänä tuoda esiin erityisesti päätöksenteon suuntaan. Kaupunkien rooli eriarvoisuuden vähentäjänä voidaan nähdä vieläkin keskeisempänä ja pyrkiä turvaamaan kaupungeille mahdollisuudet luoda uudenlaisia ratkaisuja erilaiset kaupunkilaiset yhdenvertaisesti huomioiden.

Ennaltaehkäisevästä toiminnasta on välillä helpointa karsia, mutta kaupunkien sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta muitakin vaihtoehtoja on hyvä pohtia. Hyvinvointi kun on osaltaan kaupunkien talouskasvun edellytys. Kaupungit muodostavat kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja kaupungin elinvoiman näkökulmasta monitoimijaisen ekosysteemin, jossa eri tahoilla, kuten järjestöillä, kansalaisyhteiskunnalla ja yrityksillä, on kaupunkiorgani-

saation lisäksi keskeinen rooli. Onko nämä roolit tunnistettu ja kaikki potentiaali otettu käyttöön?

Kuntaliiton vuoden 2020 alussa julkaisemassa hyvinvointitiedolla johtamista koskeneessa selvityksessä tiedon siiloutuminen nähtiin yhtenä keskeisenä haasteena kaupungeissa. Selvityksen pohjalta voidaan todeta, että tiedon saatavuus, liikkuminen ja asuinaluekohtaisen tiedon hyödyntäminen edesauttavat hyvinvointijohtamisen ja toimenpiteiden suuntaamisen onnistumista kaupungeissa.

Kiistatonta on, että kaupunkien rooli sosiaalisen kestävyys- ja hyvinvoinnin turvaajina on tulevaisuudessakin erityinen. Laaja-alainen hyte oikein kohdennettuine toimenpiteineen edesauttaa sosiaalista kestävyttä ja segregaaation torjuntaa. Siksi juuri näin kuntavaalien alla ja sote-uudistuksen aaltojen käydessä onkin oikea aika mahdollistaa pitkäjänteisten päätösten tekeminen kaikenkokoisissa kaupungeissa. Yksi työväline moninäkökulmaisen hyvinvointikeskustelun lisäämiseen toimialojen, luottamushenkilöiden ja kuntalaisten välillä on päätösten vaikutusten ennakoarviointi. Parhaimmillaan ennakoarviointiprosessi voi myös vahvistaa ymmärrystä hyvinvoinnin, talouden ja lähiympäristön välisistä kytköksistä.

Mutta missä itseasiassa kulkee hyvinvoinnin edistämisen ja sosiaalisen kestävyys- ja hyvinvoinnin välinen viiva? Molemmilla kun tavoitteena on, että maailma on eriarvoisuuden näkökulmasta tulvaisuudessa nykyhetkeä parempi. Tuota viivaa ei kannata ainaakaan korostaa, ennemmin häivyttää kaikkien kaupunkilaisten parhaaksi.

Lisätieto:

[Päätösten vaikutusten ennakoarviointi](#)

[Hyvinvoinnin tietojohdaminen kunnissa selvitys. Uutta kunnista -sarjan julkaisu 2/2020](#)

[Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen 2030 -valtioneuvoston periaatepäätös](#)

Polarisaatio väestön hyvinvoinnissa on lisääntynyt: hyvinvointierojen kaventaminen on asetettu tavoitteeksi ja päämääräksi, mutta toimenpiteissä ilmiötä ei ole huomioitu tarpeeksi. Kouvolassa polarisaation ja segregaatiokehityksen hillitseminen on tunnistettu tärkeäksi tavoiteltavaksi päämääräksi. Toimenpiteiden toteuttamiseen vaikuttavat tällä hetkellä voimakkaasti taloudelliset reunaehdot. Kustannustehokkuuden vaatimusten mukaan palveluja kootaan isoihin kokonaisuuksiin. Se tarkoittaa palvelujen keskittämistä, jolloin Kouvolan kaltaisissa alueeltaan laajoissa kaupungeissa jää väistämättä reuna-alueita, joissa palvelujen saanti vaikeutuu. Polarisaation hillitsemisen kannalta syntyy ristiriitaa tavoitteiden ja niiden toteuttamisen välille.

Ylisukupolvisessa huono-osaisuudessa huoli kohdistuu erityisesti lapsiperheisiin. Korona-aika nosti polarisoitumisen selkeästi esille ja lisäsi sitä entisestään. Eriarvoisuus hyvinvoinnissa ja terveydessä on nähtävissä mm. lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden välillä. Kaupunkien näkökulmasta myös alueiden väliset erot koetussa hyvinvoinnissa ja palveluihin pääsyssä ovat suuria. Ylisukupolvinen huono-osaisuus keskittyy kaupungeissa usein tietyille alueille tai kaupunginosiin, vaikuttaen myös kouluihin. Kouvolassa Kasvatus ja opetus -toimialalla nostettiin vanhemmuuden tukeminen keskeiseksi toimenpiteeksi vuodelle 2021. Tärkeää on tuen oikea-aikaisuus ja yhdenvertainen saatavuus. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa arjen seuranta ja huolen puheeksiotto. Moniammatillinen tuki, verkostoissa työskentely. Haasteellisessa asemassa olevien erityisryhmien tuen turvaaminen.

Vaikuttavat toimenpiteet hyvinvointierojen kaventamiseksi vaativat pitkäjänteisyyttä ja hallinnonalojen yhteistä työtä. Ilman yhteisiä tavoitteita ja yhteistyötä toteutus ei onnistu. Toimeenpanoon tarvitaan mukaan myös kansalaisyhteiskunta, yritykset ja muut sidosryhmät. Uhkana on, että suurissa kaupungeissa tietyt kaupunginosat ”gettoutuvat” ja elämäntapa periytyy. Syntyy huonot koulut/hyvät koulut -jaottelua alueiden mukaan. Alueeltaan laajassa Kouvolassa yhteisöllisyyden tukeminen on käynnistetty aluetoimikuntien kautta. Alueiden asukkaat kehittävät asuinalueensa toimia yhdessä yhdistysten ja järjestöjen kanssa. Syrjäytymisvaarassa olevien tukeminen voisi tulevaisuudessa olla mahdollista omalla asuinalueella, kansalaistoiminnan kautta. Matalan kynnyksen kohtaamispaikat, joissa sukupolvet kohtaavat, tukevat osallisuutta ja niitä voisi tulevaisuudessa löytyä aluekohtaisesti. Ikäryhmien kohtaaminen voidaan huomioida myös peruspalveluja järjestettäessä (esim. päiväkodit/hoiva-asuminen). Suurissa kaupungeissa kaupunkisuunnittelun avulla on mahdollista ottaa asuinalueiden väestörakenne huomioon niin, että välttään haastavassa asemassa olevien sijoittumisesta tietyille alueille.

Tarja Ala-Mattila, hyvinvointikoordinaattori, Kouvolan kaupunki

Sosiaalinen kestävyys kaupungeissa osallisuuden näkökulmasta

Päivi Kurikka, Suomen Kuntaliitto

Osallisuuden monimuotoisuuden ymmärtäminen on oleellista, kun puhutaan sosiaalisesta kestävydestä. Osallisuus on sosiaalisen kestävyden toteutumisen edellytys. Osallisuus ei toteudu, jos se ei lähde rakentumaan yksilöstä ja hänen elämänhallinnastaan. Turvattu toimeentulo ja kokemus omasta hyvinvoinnista tuottaa kykyä toimia omaehtoisena ja merkityksellisenä toimijana lähiympäristössä. Tämä ilmenee laajemmin yhteisöihin sitoutumisena, luottamuksena ja haluna vaikuttaa koko yhteiskunnassa.

Sosiaalisesti kestävä osallisuuden näkökulmasta sosiaalinen eriytyminen eli segregatio on merkittävä huolenaihe myös Suomessa ja erityisesti näin on kaupungeissa. Meillä segregatio on kuitenkin vielä kohtuullisen vähäistä. Selkeimmin sitä esiintyy suuremmissa kaupungeissa, joissa huono-osaisuuden keskittyminen koskettaa eri asukasryhmiä. Erityisesti keskiöön nousevat lapsiperheet ja aikuistuvat nuoret. Sosiaalinen eriytyminen koskettaa kuitenkin myös ylisukupolisesti.

Heikommassa asemassa olevien osallisuutta palvelujen suunnitteluun ja kehittämiseen tulee vahvistaa. Eri yhteyksissä on todettu näiden asukasryhmien käyttävän paljon sosiaali- ja terveyspalveluja. On laajasti vallitseva ymmärrys siitä, että tarvitsemme huomattavasti paljon laajempaa asiakasymmärrystä niistä palvelutarpeista, joita nämä ryhmät tarvitsevat. Tarvitaan myös saumattomampia palvelupolkuja, yhteiskehittämistä ja hyvin toimivia kohtaamisia. Näistä meillä on hyviä kokemuksia Turusta CoSIE-hankkeessa.

Sosiaalisesti kestävä osallisuuden näkökulmasta koulut ovat avainasemassa segregatian vähentämisessä. Tähän on useissa kaupungeissa työkaluksi löydetty positiivisen diskriminaation määrärahaa eli PD-rahaa. Tätä rahaa saavat koulut ovat ihan tavallisia peruskouluja, jotka toimivat haastavissa olosuhteissa. Tällaisiksi lasketaan esimerkiksi alueen aikuisten matala koulutustaso tai köyhyys tai vieraskielisten oppilaiden suuri osuus.

Esimerkiksi Helsingissä selvimmin PD-rahasta näyttävät hyötynneen toisaalta maahanmuuttajatytöt, toisaalta koulussa heikosti pärjäävät kantasuomalaiset pojat. Heidän haikutumisensa toisen asteen koulutukseen on kasvanut erityisrahoituksen myötä.

Osallisuus on osa kuntademokratiaa ja kaupungeissa sekä kunnissa osallistetaan asukkaita mittavassa määrin. Tällä hetkellä osallisuustyö on kunnissa kuitenkin aliresursoitua. Osallisuustyö vaatii johtamista, eikä sen kuntoon laittaminen ole vain oman työn ohessa tehtävää työtä.

Tehtyä osallisuustyötä ja sen vaikutuksia tulee arvioida. Siten voidaan löytää niitä kaupungin kipukohtia, joilla voidaan paneutua erityisesti heikommassa asemassa olevien osallisuuden vahvistamiseen ja lähiyhteisöön kiinnittymiseen. Tiedolla johtamista tarvitaan sosiaalisen kestävyuden ja sitä kautta osallisuuden turvaamiseksi, jotta voitaisiin tehdä oikeita asioita.

Ratkaisuja kaupungeille sosiaaliseen kestävyteen osallisuuden näkökulmasta:

Tehostetaan osallisuuden johtamista ja osallisuusohjelmatyötä. Osallisuusohjelmassa kootaan yhteen kunnan tahtotila osallisuuden edistämisestä ja käytettävissä olevista keinoista siihen. Ohjelmassa tulee asettaa kehittämistavoitteet ja niiden toteutumiseksi arviointimittarit. Ohjelmassa tulisi huomioida myös, miten se saadaan ulottumaan heikommassa asemassa olevien kuntalaisryhmien osallisuuteen.

Lue lisää:

[Osallisuustyön johtaminen ja osallisuusohjelman teko \(THL.fi\)](#)

[Osallisuutta edistävä hallintomalli tukee osallisuustyön johtamista](#)

Kannustetaan ja koulutetaan henkilöstöä osallistavaan työotteeseen. Osallisuus kuntayhteisössä on kaikkien asia.

Lue lisää:

[Kuntalaiset keskiöön](#) (Kuntaliiton julkaisu)

[Osallisuuspelejä](#) (kuntaliitto.fi)

Arvioidaan tehtyä osallisuustyötä. Osallisuuden arviointi auttaa kuntia kehittämään toimintaansa niin, että osallistumisella on hyödyllisellä tavalla vaikuttavuutta sekä kunnan toiminnassa että kuntalaisen elämässä. Arviointi auttaa myös resursoimaan riittävästi osallisuustyöhön, jolloin siitä muodostuu kunnan jatkuvaa toimintaa projektien sijasta.

Lue lisää:

[Opas kuntalaisten osallistumisen arviointiin](#) (Kuntaliiton julkaisu)

[Yhteisluomisen tutka – Malli osallisuustoiminnan kokonaisvaltaiseen arviointiin](#)

(BIBU-tutkimushankeen raportti)

[Saa kuulua! -inspiraatiopaketti osallisuuden edistämiseen](#) (kestavakaupunki.fi)

Luodaan yhteisöllisen ja mahdollisimman matalan kynnyksen paikkoja ja tiloja. Avoimet, syrjimättömät, turvalliset ja saavutettavat tilat ovat tärkeitä, koska erilaiset asukasryhmät pääsevät kohtaamaan niissä toisiaan.

Lue Lisää:

[Avoimet tilat – ihmiset kohtaavat ja elämänpiiri laajenee!](#) (THL.fi)

Kehitetään osallistuvaa budjetointia enemmän heikommassa asemassa olevien osallisuuden muotona.

Lue Lisää:

[Osallistuva budjetointi](#)

Osallistuva budjetointi on Helsingissä jo vankan jalansijan saanut osallisuuden työkalu. Sitä on käytetty pitkään kouluissa ja nuorisotyössä, nyt vuodesta 2018 alkaen myös kaikkia kaupunkilaisia koskien OmaStadi-nimellä. [Helsingin kaupungin osallistuvan budjetoinnin loppuarviointi – OmaStadi 2018–2020](#)

Menetelmästä on maailmalla monia eri versioita. Sitä voidaan käyttää mm. avoimen hallinnon, oppimisen tai sosiaalisen osallisuuden tavoittein – tai kaikkea tätä yhtäikään (Kuntaliiton [Osallistuva budjetointi](#) -opas). Osallistuvan budjetoinnin kohdennetut muodot voivat suoraan voimaannuttaa aliedustettuja ryhmiä valtuuttamalla ja tukemalla näitä kehittämään ratkaisuja ja päättämään demokraattisesti jostakin niille merkityksellisestä kysymyksestä (esimerkkinä nuorten RuutiBudjetti). Toisaalta avoimet osallistuvan budjetoinnin muodot voivat tuoda erilaiset ja eritaustaiset kuntalaiset samalle viivalle ja kirjaimellisesti samaan pöytään muiden kanssa. Tämä voi avata kanavan vaikuttamiseen ilman yhteisöosallistumisen kynnyksiä. Samalla tuttua ja turvallista yhteisöosallistumista ei suljeta pois.

Helsingin OmaStadi-budjetoinnissa on kaksi tasoa: suurpiirikohtainen ja koko kaupungin yhteinen. Tämä takaa hankkeiden jakautumisen joka puolelle kaupunkia ja samalla mahdollistaa yhtä helpon osallistumisen niin lähikulmien kuin koko kaupunginkin kehittämiseen.

OmaStadin sosiaalista vaikuttavuutta vahvistetaan järjestämällä erityistä tukea hiljainten ryhmien osallistumiseen kolmella tavalla: 1) Eri kohderyhmiä tavoittavien kaupungin yksiköiden normaalina toimintana, esimerkkeinä nuorisotyö, seniorityö ja yhdyskuntatyö, 2) kumppanijärjestöjen kautta erityisesti maahanmuuttajien osalta sekä 3) suurpiirikohtaisten stadiluotsien kautta.

Stadiluotsit ovat osallisuuden asiantuntijoita, jotka kehittävät ja edistävät kaikenlaisten helsinkiläisten osallistumista. He tuovat osallistumiskanavia esille ja neuvovat oikean löytämisessä tiiviissä yhteistyössä toimialojen vuorovaikutusihmisten kanssa. Stadiluotsit ovat kaupungin ”kasvat”, jotka tunnetaan ja joihin on helppo ottaa yhteyttä vaikei tuntisi kaupungin organisaatiota. Samalla stadiluotsit edistävät eri toimijoiden verkostoitumista ja muodostavat suurpiireittäistä yleiskuvaa kaupungin muun suunnittelun tueksi.

Pauli Saloranta, stadiluotsi, Kaakkoinen suurpiiri ja Vuosaari, Helsingin kaupunki

Mitä sosiaalisen kestävyys haasteita on kunnissa osallisuuden ja demokratian näkökulmasta?

Sirkka-Liisa Piipponen, Suomen Kuntaliitto

Sosiaalisesti kestävässä yhteiskunnassa kansalaiset kokevat pystyvänsä vaikuttamaan heitä koskevaan päätöksentekoon. Se auttaa integroitumaan yhteiskuntaan ja ehkäisee syrjäytymistä.

Sosiaalisesti kestävässä kunnassa kaikilla kuntalaisilla on mahdollisuus hyvään elämään. Huono-osaisuutta ehkäistään ja asukkailla on mahdollisuus osallistua monin tavoin ja kokea olevansa osallisia kunnassaan. Osallisuus, ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisy, turvallisuus ja yhdenvertaisuus sekä muuttuvaan toimintaympäristöön vastaminen ovat kuntien näkökulmasta sosiaalisen kestävyys ydintä.

Osattomien osallisuus

Kunnan tarjoamat osallistumiskeinot edellyttävät aktiivista osallistumista kuntalaiselta. Onko kaupungissa mietitty, kuinka tavoitetaan niitä, jotka osallistuvat vähemmän (vammaiset henkilöt, palveluasujat, ikäihmiset, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, maahanmuuttajat, vähemmistöt (ml. kielet), työelämän ulkopuolella olevat esim. kotona lapsia hoitavat)?

Miten tavoittaa ne, jotka eivät pysty vastaamaan sähköiseen kyselyyn, koska eivät ymmärrä kieltä tai ne, jotka eivät pääse asukasiltan liikuntarajoitteensa vuoksi?

Ratkaisuja sosiaalisen kestävyden haasteisiin osallisuuden ja demokratian näkökulmas- ta:

Selkeät tietopaketit kaupungin osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista selkokielellä ovat tärkeitä. Kaupunkien tulee viestiä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista monella eri kielellä, selkokieli ja viittomakieli mukaan lukien.

Selkokielen kohderyhmiin kuuluu Suomessa noin 650 000–750 000 henkilöä (11–14 % väestöstä).

Lue lisää:

[Selkokielen tarvearvio 2019](#). Selkokeskus.fi

Osattomien osallistaminen tarkoittaa yleensä heidän kohtaamistaan kasvokkain. Mukana on syytä olla ehkä paikallisen laitoksen henkilökuntaan kuuluvia. Esimerkiksi jos men-
nään päihdeasuntoon, tarvitaan kenties sosiaalityöntekijä osallisuusasiantuntijan tueksi.

Osallistaminen vaatii työtoimintakeskuksen ja ikäihmisten palvelutalon henkilökunnalta työtunteja. Esimerkiksi muistihäiriöisen tai muuten toimintarajoitteisen henkilön kans-
sa keskustelu voi vielä moninkertaisen ajan. Keskustelun apuna voidaan käyttää kuvia ja kortteja.

Tampereen osallistuvan budjetoinnin teemana on tänä vuonna ollut lasten ja nuorten hyvinvointi. Viestintää on siksi kohdennettu aivan erityisesti lapsille ja nuorille. Osallistuvasta budjetoinnista on pyritty viestimään lukija-/vastaanottajalähtöisesti. Kielen selkeys on merkittävin osallistumisen mahdollistaja: Ihminen ei voi osallistua, jos ei tiedä osallistumisen mahdollisuuksista. Ihminen ei osallistu, jos on vaikea ymmärtää, mistä asiassa on kyse. Tampereen osallistuvassa budjetoinnissa on näihin yritetty kiinnittää huomiota. Viestit on kirjoitettu selkeällä kielellä ja ne on pyritty viemään sellaisiin kanaviin, joita ihmiset käyttävät.

Yleisviestintää tehdään monikanavaisesti (mun.tampere.fi, tampere.fi/osbu, Instagram @muntamperefi, Facebook Mun Tampere – Osallistuva Tampere, Mun Tampere – Youtube, kaupungin viestintäyksikön somekanavat, tiedotteet, videot, somevaikuttajat, painetut mainosmateriaalit, kaupunki-infonäytöt, maksetut mainokset lehdissä).

Viestinnässä on pyritty ottamaan huomioon mm. seuraavia ryhmiä, joista jokaiselle on lähtenyt omanlaista viestiä:

- kuulovammaiset – viitottuja videoita
- selkokieltä tarvitsevat: ikäihmiset, joiden kielelliset ja kognitiiviset kyvyt alkavat heikentyä; kielenoppijat sekä ne, joiden kielelliset tai kognitiiviset kyvyt ovat heikkoja – selkokielineen osuus mun.tampere.fi-sivulla, selkokielineen tiedote (lähti erityisesti kehitysvammaistyötä tekevien välityksellä)
- englanninkielinen yleisviestintä mun.tampere.fi-sivulla, tiedotteet sekä videot
- lapset ja nuoret – mm. viestintä nuorisokeskusten ja koulujen kautta, viestit Wilma-järjestelmän kautta suoraan oppilaille, nuorille suunnattu oma osbu-työpaja, somemainonta

- lasten ja nuorten vanhemmat – viestit Wilma-järjestelmän kautta, viestintä vanhempainyhdistysten kautta, viestintä paikallisten Facebook-ryhmien kautta
- heikommassa asemassa olevat – viestintä järjestöjen kautta (kaupungin uutiskirje, suorat yhteydenotot)
- ne, jotka eivät osaa, halua tai pysty käyttämään digitaalisia viestintäkanavia – tuetun äänestämisen mahdollisuus eri puolilla kaupunkia, mainokset painetussa lehdessä, kadunvarsi- ja bussimainokset, julisteet ja infonäytöt julkisissa tiloissa
- kaupungin eri alueiden asukkaat – kohdennettua viestintää esim. paikallisten Facebook-ryhmien kautta.

Lilli Siikasmaa, suunnittelija, Tampereen kaupunki

Sosiaalinen kestävyys ja oikeus osallistua omaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon

Minna Mättö, Suomen Kuntaliitto

Osallistuminen on lainsäädännön turvaama oikeus, mutta osallisuutta syntyy käytännön toiminnassa. Kaupungeilla on vastuu asukkaidensa elinympäristöstä sekä käsissään menettelyt, joilla sitä kehitetään.

Osallistuminen on lain turvaama oikeus

Perustuslain mukaan kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen (PL 2 § 2 mom). Lisäksi perustuslain ympäristöperusoikeuteen, josta säädetään perustuslain 20 §:ssä, kuuluu ensinnäkin ajatus yhteisestä vastuusta luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä. PL 20 § 1 momentin mukaan vastuu näistä kuuluu kaikille. Saman säännöksen toisen momentin mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön ja mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Kaupungeilla on suuri vastuu asukkaidensa elinympäristöstä ja sen kehittämisestä. Kaupungeilla on käsissään menettelyt, joilla rakennetaan, muokataan ja säilytetään kaupunkilaisten elinympäristöä.

Kunnan toimintaa ohjaavat useat lait. Kuntalain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan luoda edellytykset kunnan asukkaiden itsehallinnon sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumiselle kunnan toiminnassa.

Kaupunkilaisten elinympäristön suunnittelua ja toteuttamista sääntelee keskeisesti maankäyttö- ja rakennuslaki, joka oli säätämisaikanaan, ja voidaan sanoa, että vielä nykyäänkin, edistyksellinen laki osallistumisen näkökulmasta. Maankäyttö- ja rakennuslain 1 §:n mukaan sen tavoitteena on, järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävästä kehitystä. Lain tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa. Maankäyttö- ja rakennuslain meneillään olevassa uudistuksessa osallistuminen ja vuorovaikutus ovat keskeisiä erilaisia menettelyitä läpileikkaavia teemoja.

Aito osallisuus syntyy käytännön toiminnassa

Erilaisten lakisääteisten vaatimusten rinnalla on tärkeää huomata, että aito osallisuuden tunne syntyy siitä, että kaikenlaiset ihmiset voivat kokea olevansa yhteiskunnassa merkityksellisiä ja arvostettuja. Tasa-arvoa ja arvostusta osoittaa, että kaikenlaisia ihmisiä kannustetaan osallistumaan ja että kaikenlaiset ihmiset saavat osallistua ja heidät tunnustetaan kaupungin päätöksenteossa. Konkreettinen esimerkki on kaupunkien suunnitteleminen siten, että suunnitellaan erilaisia ihmisryhmiä kuunnellen asuin- ja elinympäristöjä, jotka ovat mahdollisimman sopivia erilaisissa tilanteissa oleville.

Ihmisten kokemaa osallisuutta ja toimijuutta voidaan edistää niin itse suunnitteluprosesseissa kuin toteuttamalla kaupunkilaisten fyysinen elinympäristö siten, että se antaa mahdollisuuksia osallisuudelle ja toimijuudelle asukkaiden arjessa sekä edistää kaupungin tilallista ja ajallista saavutettavuutta.

Kaupunkisuunnittelussa asukkaat onkin nähtävä toimijoina, ei vain suunnittelun kohteena. Osallistuminen oman elinympäristön kehittämiseen voi luoda osallisuutta ja vahvistaa toimijuutta kaikenlaisten ihmisten kohdalla. Kaupungit ovat avainasemassa siinä, että ne tunnustavat osallistumisen esteitä ja seikkoja, jotka vaikuttavat siihen, pääsevätkö erilaiset äänet kuuluville kaupungin suunnittelussa. Kaupungeissa ratkaistaan, nähdäänkö kaupunkilaisten osallistuminen vain lain muotovaatimusten täyttämiseksi ns. pakollisena rastina vai prosessiin uutta tietoa, näkökulmia ja siten monipuolisuutta tuovana arvokkaana osana.

Lopuksi

Selvää on, että lainsäädäntö ohjaa käytännön toimintaa ja kertoo siitä, mitä yhteiskunnassa pidämme arvokkaana ja mitä tavoitteita erilaiselle toiminnalle asetamme. Lainsäädäntö myös asettaa konkreettisia vaatimuksia lakisääteisille menettelyille. Kuitenkin lainsäädännössä usein liikutaan yleisten tavoitteiden tasolla ja asetetaan menettelyille vähimmäisvaatimuksia. Viime kädessä asukkaiden kannalta on ratkaisevaa kuitenkin se, mitä tosiasiaissa kaupungeissa tehdään erilaisten ihmisten osallistumisen ja osallisuuden edistämiseksi.

Dialogia mastokaupungissa

Työskentelen Lahdessa erityisesti maankäytön vuorovaikutuksen ja osallistumisen parissa. Minnan kirjoitus osui ja upposi. Lait määrittelevät välttämättömän pohjan ja suunnan, mutta käytäntö kunnissa ratkaisee paljon.

Esitys uudesta maankäyttö- ja rakennuslaista on ensi vuoden asioita, ja odotukset ovat korkealla vuorovaikutuksen ja osallistumisenkin osalta. Toivottavasti uudistunut MRL ohjaa rohkealla tavalla meitä kuntien työntekijöitä järjestämään sujuvaa ja vaikuttavaa vuorovaikutusta.

Miten kohtaat muut?

Minusta osallistumisasioissakin asenne ratkaisee. Prosessien pitää olla kunnossa, mutta monessa kohdassa tullaan näiden kysymysten äärelle: Miten kaupungin edustajana suhtaudut muiden ideoihin ja erilaisiin näkemyksiin? Annatko niille mahdollisuuden, ja vielä riittävän aikaisin? Miten kohtelet muita?

Asennetta olemmekin juuri miettineet. Tulokset ja yhteinen näkemys on muotoiltu syksyllä hyväksytyyn osallisuusmalliin. Meillä se lähtee tavoitteesta ”jokainen asukas ja toimija kokee mielipiteensä olevan merkityksellinen ja saa sen kuulluksi”. Osallisuusmallissa vahvana on myös viesti siitä, että yhteisön osallistuminen on keskeinen resurssi, kun kehitetään elinvoimaisempaa kaupunkia. Yhteen hiileen puhalletaan jatkossa esimerkiksi alueellisissa kumppanuusryhmissä, joita Lahdessa aloittaa ensi keväänä neljä.

Rakentavamman keskustelemisen ja kohtaamisen tapaa, dialogia, olemme opetelleet vuodesta 2018. Lähdimme silloin mukaan Sitran Erätauko-haasteeseen. Nyt yhteistyö jatkuu Erätauko-säätiön kanssa, ja Lahden kaupungille on koulutettu jo 70 dialogiosaajan verkosto.

Korona-aikanakin verkosto on järjestänyt dialogeja verkossa sadoille ihmisille. On puettu poikkeusajan kokemuksia, mutta dialogin keinoin päättäjäseminaarissa yritetty löytää myös yhteistä pohjaa esimerkiksi keskustan vaikeista liikenne- ja ratkaisuksista. Suunnitelmissa on hyödyntää Erätauko-dialogeja laajasti, kun Lahti on vuonna 2021 Euroopan ympäristöpääkaupunki.

Jotain hyvää poikkeusajassakin

Korona-aikaan useampi on tullut kertomaan, että osallistuu nyt, kun se on verkon välityksellä paremmin mahdollista. Jopa luottamustoimen hoitamisen olen kuullut olevan helpompaa, kun ruuhkavuosien kiireiden keskeltä pääsee etänä mukaan.

Toisenlaisiakin kokemuksia epäilemättä on. Joku jää nyt varmasti ulkopuolellekin, joten monia menetelmiä tarvitaan ja erityisesti Minnan mainitsemaa herkkyyttä osallistumisen esteiden tunnistamiseksi. Toivottavasti osallistumisessa ja vuorovaikutuksessa ei kuitenkaan yritetä palata täysin entiseen, koronaa edeltäneeseen aikaan.

Henrik Saari, vuorovaikutussuunnittelija, Lahden kaupunki

Sosiaalisesti kestäväää kaupunkisuunnittelua

Anne Jarva, Suomen Kuntaliitto

Sosiaalinen kestävyys – ihmiselle hyvän elinympäristön tuottaminen – on ollut kaupunkisuunnittelun kantava voima sen jälkeen, kun teollistumisen synnyttämiä ongelmia alettiin tietoisesti ratkaista. Kysymys on ollut ensisijaisesti turvallisuudesta ja terveellisyydestä, mutta myös asuinolosuhteista, palvelujen saataavuudesta ja viihtyisyydestä eri ulottuvuuksineen.

Koteja vaiko kasarmeja?

Kaupungistumisen ensimmäisiä ongelmia alettiin ratkoa parantamalla hygieenisiä olosuhteita, ohjaamalla liikennettä ja kohentamalla paloturvallisuutta. Työväen asuinolosuhteita yritettiin kohentaa aluksi erilaisten filantrooppisten ja utopististen hankkeiden avulla ja 1900-luvun alusta alkaen systemaattisemmin puutarhakaupunkiaatteen innoittamana. Puutarhakaupunkiajatuksen on esittänyt englantilainen Ebenezer Howard teoksissaan *Tomorrow: a Peaceful Path to Real Reform* (1898) ja *Garden Cities of To-morrow* (1902)

Suomessa puutarhakaupunkiaatteen idea kulminoitui Heikki von Hertzenin ”Koti vaiko kasarmi lapsillemme” -julkaisuun (1946) ja Tapiolan puutarhakaupungin syntyyn. Puutarhakaupunkiaatteen rinnalla teollisuuskaupungin ongelmien ratkaisemiseksi kehittyi ns. funktionalistinen kaupunkisuunnittelu, jossa painotettiin toiminnallisuutta, toimintojen erottelua, terveellisyyttä ja optimaalisesti päivänvaloon suunnattuja asuntoja. Radikaaleimmillaan funktionalistinen kaupunkiteoria näkyy Le Corbusierin rationalistisessa, standardointiin perustuvassa suuren mittakaavan urbanismissa, meillä pehmeämmin esimerkiksi Alvar Aallon Sunilassa, Hilding Ekelundin ja Martti Välikankaan Olympiakylässä tai Otto-I Meurmanin Asemakaavaopin mukaan laadituissa lukuisissa kaupunkisuunnitelmissa sekä myöhemmissä lähiöissä ja metsäkaupungeissa.

Kompaktikaupunki on kontaktikaupunki

60-luvun suuri rakennemuutos edellytti asuntotuotannon vauhdittamista kasvukeskuksissa, mikä nosti esille myös lähiörakentamisen varjopuolet: toiminallisen yksipuolisuuden, hahmottoman kaupunkitilan ja teollisen tuotantotavan synnyttämän monotoniseen rakentamistavan sekä asukasrakenteeltaan yksipuolisten alueiden sosiaaliset ongelmat. Yhdysvaltalaisnytyinen kanadalainen kirjailija, aktivisti ja kaupunkiteoreetikko Jane Jacobs kritisoi Le Corbusierin ja Howardin malleja jo vuonna 1961 teoksessaan *The Death and Life of Great American Cities*. Hänen mukaansa elävään kaupunkiin kuuluu eri toimintojen sekoittaminen, jalankulkua edistävät lyhyet korttelivälit, rakennuskannan diversiteetti ja elävyyden ylläpidon kannalta riittävä tiiviys.

Vastareaktionä esitettiin ajatusta tiivistä, kaupunkimaisesta miljööstä, johon päästäisiin tehokkaasti rakentamisen ja ruutukaavan avulla. Suomessa ”Kompaktikaupunki on kontaktikaupunki” -idean pelkisti liikenneinsinööri Pentti Murole. Ajateltiin, että tiivis kaupunkitila, strategisesti sijoitellut palvelut ja mielenkiintoiset kävelyreitit ohjaisivat ikään kuin automaattisesti ihmisiä kohtaamaan toisiaan. Kaupungeista tulisi eläviä, mielenkiintoisia ja turvallisia. Esimerkkejä kompaktikaupunkiperiaatteella toteutetuista asuntoalueilä ovat muun muassa Simo Järvisen ja Eero Valjakan Espooseen suunnittelema Olari 1960 ja -70 lukujen taitteesta ja Pekka Pakkalan, Mikael Sundmanin ja Vilhelm Helanderin suunnittelema Katajanokan kärjen asemakaava vuodelta 1976.

Ironista kyllä kuluvan vuoden pandemia poikkeusoloiheen on traagisella tavalla osoittanut tiiviisiin kohtaamisiin liittyvän vaaran, jonka merkitystä kaupunkisuunnittelun tulevassa kehityksessä on vielä vaikea arvioida.

Kestävä kehitys kaavoituksen tavoitteeksi

Kestävä kehitys nousi kaavoituksen tavoitteeksi rakennuslain osaudistuksessa v. 1990. Taustalla oli Yhdistyneiden kansakuntien Ympäristön ja kehityksen maailmankomission, ns. Brundtlandin komission selvitys (Yhteinen tulevaisuutemme 1987) ja sitä koskeva Suomen toimikunnan mietintö (Komiteamietintö 1989:9). Vuonna 2000 voimaan tullessa maankäyttö- ja rakennuslaissa kestävä kehityksen tavoitetta laajennettiin luonnonvarojen ja ympäristön kestävästä kehityksen tukemisesta ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen edistämiseksi. Lain esitöissä (HE 101/1998) sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys liitettiin muun muassa yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisen kehityksen edistämiseen, terveydellisten olojen edistämiseen, hyvän ja eri väestöryhmien tarpeet tyydyttävän elinympäristön toteutumiseen rakentamisessa ja ympäristön hoidossa sekä kulttuuriarvojen vaalimiseen. Maankäyttö- ja rakennuslaissa vahvistettiin lisäksi entisestään kaavoitukseen liittyvää vuorovaikutusta ja vaikutusten arviointia, jotka oli tunnistettu olennaisiksi elementeiksi kestävä kehityksen tavoittelussa.

Sosiaalisesti kestävä kaupunkisuunnittelua Vantaalla

Kun pyritään sosiaalisesti kestäväan kaupunkiin, kaupunkisuunnittelu on vain yksi osa ratkaisua. Ilman sen tuomaa perustaa monet sosiaaliseen kestävyysen tähtäävät toimet ovat kuitenkin turhia. Kaupunkisuunnittelussa on pidettävä huolta muun muassa joukkoliikenneverkosta, palveluverkosta, viheralueverkostosta ja lähiympäristön laadusta. Ja kyllä, pandemian karuista opetuksista huolimatta, kaupunkisuunnittelulla on edelleen syytä luoda erilaisia sosiaalisen kanssakäymisen kaupunkitiloja. Tutkimusten mukaan koulut ovat keskeisiä ja myönteisiä kanssakäymistä lisääviä tiloja. Siksi niiden monikäyttöisyys ja laatu on tärkeää.

Yhteistyö ja digitaalinen tieto avuksi

Asuntopolitiikan merkitystä kestävässä kaupunkisuunnittelussa ei voi korostaa liikaa. Määrällisten tavoitteiden lisäksi tärkeää on huolehtia asuntoalueiden laadusta. Tässä tarvitaan kaupungin eri toimialojen yhteistyötä. Digitaaliset mahdollisuudet, kuten Vantaalle kehitetty MATTI-järjestelmä auttavat tilannekuvien muodostamisessa. Saamme ajantasaista tietoa siitä, millaista asuntokanta ja väestörakenne eri alueilla on, mihin voidaan rakentaa lisää ja miten asuntokantaa voitaisiin kehittää entistä monipuolisemmaksi. Voimme arvioida, millaiseen palveluverkkoon kaupungilla on varaa ja miten se palvelisi asukkaita parhaiten. Voimme sijoittaa asuntoalueet, suunnitella palveluverkon ja liikennejärjestelmän niin, että saamme joukkoliikenteen palvelut mahdollisimman monen ulottuville ja että kävellen ja pyöräillen pääsisi sujuvimmin asuntoalueilta palvelujen ääreen ja viheralueille.

Kaupunkikulttuurin ja kaupunkisuunnittelun uusi yhteys

Kaupunkikuva auttaa meitä hahmottamaan kaupungin olemusta ja paikkojen merkitystä, mutta kulttuuri antaa kaupungille sielun. Vantaalla uusia näkemyksiä herätellään varovasti. Pohdimme, miten erilaiset yleisötilaisuudet hahmottaisivat rakennettua ympäristöä, miten rakennukset voisivat avautua entistä enemmän kaikille, miten palveluita saadaan sinne missä ihmiset liikkuvat.

Vantaalla kysyttiin 2017 asukkailta ajatuksia tulevaisuuden Vantaasta (Vantaan tulevaisuuskuva 2017). Vastauksena oli usealla tavalla ilmaistuna, että kaupungin pitäisi olla huokoinen, vaikutuksille ja kanssakäymiselle avoin. Kulttuurin kautta uudet ja vanhat vantaalaiset voivat löytää toisensa ja yhteisönsä. Kaupunkikulttuurin ja kaupunkisuunnittelun uusi yhteys on kutkuttava kaupunkisuunnittelun uusi ulottuvuus.

Tarja Laine, kaupunkisuunnittelujohtaja, Vantaan kaupunki

Lue lisää:

Riitta Jalkanen, Tapani Kajaste, Timo Kauppinen, Pekka Pakkala ja Camilla Rosengren. Kaupunkisuunnittelu ja asuminen. Rakennustieto 2017.

Jan Gehl. Ihmisten kaupunki. Rakennustieto 2018.

Näkökulmia sosiaaliseen kestävyys

Helsinki 2021

